

Ophefmakende falingen in de perswereld

door Luk BOONE,

Gewoon hoogleraar aan de Katholieke Universiteit te Leuven.

Diegenen die de geschiedenis schrijven van de naoorlogse Nederlandstalige Belgische dagbladers, zullen ongetwijfeld de tweede helften van de jaren vijftig en zeventig als terzake bijzonder woelig weerhouden. De periode tussen 1955 en 1959 zal geboekstaafd blijven als het tijdperk van de concentraties. In 1957 besloten *Het Laatste Nieuws* en *De Nieuwe Gazet* te gaan samenwerken. Twee jaar later kocht de Standaard-groep de Gentse titels *De Gentenaar* en *De Landwacht* op.

De jaren zestig zouden het decennium van de stabilisering kunnen worden genoemd. Het enige meldenswaardige feit is de oprichting, begin 1968, van de *Financieel-Economische Tijd*.

De tweede helft van de jaren zeventig zou men als titel « de ophefmakende faillissementen » kunnen meegeven. Begin maart 1976 verdween de begin oktober 1975 opgerichte *De Krant*. Deze titel diende zich aan als « een onafhankelijk, objectief, Vlaams, zelfstandig, niet partijgebonden dagblad, dat recht naar de mensen toeschrijft, in een klare, duidelijke taal, met een vinnige new sound en een fris, modern uitzicht ». Zoals steller elders reeds betoogde, « verbijsterde het eerste nummer de minst kritische waarnemers. Het betrof, in feite, een tabloïd zonder enige oorspronkelijkheid die het midden hield tussen de Londense avondkranten en de meest stofferige provinciebladen. (...). De langzame doodstrijd van *De Krant* eindigde in de grootste verwarring en in de financiële en morele ontreddering van een groot aantal medewerkers... » (1).

Deze faling was echter slechts een voorsmaak. In mei-juni 1976 ging de prestigieuze *Standaard*-groep over de kop, en twee jaar later hield *Volks-gazet* definitief op met verschijnen.

(1) BOONE L. *La presse flamande : quelques évolutions récentes*, in *La Revue Nouvelle*, september 1977 (XXXIII), nr 9, *L'Information*, blz. 168.

Buiten de Vlaamse grenzen schrijdt de journalistieke verschraling verder. In de lente van 1979 werd immers aangekondigd, dat het franstalige PS-orgaan *Le Peuple* van de markt zou verdwijnen.

Deze bijdrage is voornamelijk, zoniet uitsluitend gewijd aan de faillissementen van de « Standaard-groep » en van *Volksgazet* en aan de oplossingen die voor deze faillissementen werden gevonden. Beschrijving en analyse van deze perikelen gebeuren niet, of althans niet hoofdzakelijk, vanuit de perseeconomische hoek. Veeleer is het er steller om te doen, de politieke aspecten van beide falingen en hun nasleep te onderzoeken. De bedoeling is, m.a.w., na te gaan welke initiatieven de Belgische, c.q. Vlaamse politieke gezagdragers hebben overwogen om het voortbestaan van kranten met een onbetwistbare politieke betekenis mogelijk te maken.

Een dergelijke onderneming gaat met aanzienlijke moeilijkheden gepaard. In de eerste plaats ontbreken nog vele gegevens uit de respectieve dossiers. Over de « Standaard-affaire » zijn wel twee voortreffelijke monografieën voorhanden. Vooreerst een document van het CRISP, dat het verloop van de gebeurtenissen « heet van de naald » accuraat en afstandelijk rapporteert, maar noodzakelijk ietwat aan de oppervlakte moest blijven (2). Vervolgens de briljante eindverhandeling van L. Tessens, die de economische factoren en context van de faling behandelt (3). Vooral dit laatste werk laat de politieke dimensie van het gebeuren (bijna) volledig buiten beschouwing.

Met betrekking tot het meer recente faillissement van *Volksgazet* zijn alleen artikelen in kranten en tijdschriften beschikbaar, evenals de zeer beschrijvend gehouden eindverhandeling van P. Van Wassenhove (4).

In de tweede plaats zijn de politieke bemoeiingen rondom beide faillissementen in het wazige gehuld en derhalve erg moeilijk te benaderen. In het algemeen besluit van zijn werk merkt L. Tessens terecht op : « Het staat vast dat 'De Standaard' een invloedrijk Vlaams dagblad is, weliswaar geen CVP-krant, maar toch sympathiserend met deze partij. Of deze affiliatie een doorslaggevende rol speelde in concordataire en overnamegesprekken hebben we niet onderzocht. In deze materie lijkt hypothesevorming ons zeer wel mogelijk, toetsing des te moeilijker » (5).

(2) *Mutations dans la presse belge (1975-1976)*, *Courrier Hebdomadaire du CRISP*, nr 739, 22 oktober 1976.

(3) TESSENS L., *Het faillissement van de Standaardgroep. Materiaalversameling en explorerend onderzoek*, Eindverhandeling, Departement Communicatiewetenschap van de K.U.Leuven, 1978. Dit werk werd bekroond met de Frans Theelen-prijs 1979.

(4) VAN WASSENHOVE P., *(De) Volksgazet*, Eindverhandeling, RITCS, Brussel, 1979.

(5) TESSENS L., *op. cit.*, blz. 199.

Ook van deze bijdrage kan dus niet worden verwacht, dat ze eens en voor altijd klaarheid zou scheppen in deze complexe, delikate en wellicht explosieve materie. Het enige wat vooralsnog mogelijk en haalbaar blijkt, is de formulering en staving van min of meer waarschijnlijke hypothesen.

Dit artikel bestaat uit twee paragrafen. Vooreerst wordt een bondige beschrijving gegeven van beide entiteiten, hun belang, de oorzaken van hun faillissement, en de uiteindelijke oplossing die uit de bus kwam. Een tweede paragraaf is gewijd aan een vergelijkende analyse van faillissementen en oplossingen.

I. De Standaard-groep en Volksgazet : Portretten.

1. De Standaardgroep

Op het ogenblik van zijn faillissement was de Standaard-groep uitgegroeid tot een concern, in de schoot waarvan de N.V. De Standaard de functie van moedermaatschappij of holding vervulde. Dit betekent dat de N.V. De Standaard aandelenpakketten bezat, door middel waarvan ze haar dochterondernemingen controleerde. Tussen deze dochterondernemingen maakt L. Tessens een onderscheid :

- de N.V. De Standaard bezat een honderd procent participatie in N.V. Periodica, S.A. Mirax, N.V. Ciel-Wils, N.V. Groep I Weekbladen, N.V. Perexma, N.V. Het Handelsblad, N.V. Heliosimp en S.A. Unid  (Frankrijk) ;
- dezelfde N.V. bezat een meerderheidsparticipatie in : N.V. Standaard Boekhandel, S.A. Interdeco (Frankrijk) en N.V. Suncomfort ;
- tenslotte bezat de N.V. De Standaard nog een minderheidsparticipatie in N.V. Groep I Dagbladen, S.A. International Tour Operators (Intop), S.A. Holiday Investment, S.A. Les Editions du Lombard en S.A. Publiart.

In het voorjaar van 1976 stelden holding en dochtermaatschappijen iets meer dan 1800 personen te werk ; de meesten onder hen bij N.V. Periodica (938), N.V. De Standaard (555) en de S.A. Mirax (147).

De maatschappijen van de Groep waren bedrijvig in België en in Frankrijk, evenals in diverse sectoren : uitgeverij (van dagbladen, weekbladen en boeken), publiciteitsbureau's, de grafische sector en het toerisme. Men mocht dus gewagen van een transnationaal en transsectorieel concern.

De overgrote meerderheid van de aandelen van de holding (en dus ook van de dochtermaatschappijen) was in handen van de erfgenamen (kinderen van de voormalige minister G. Sap, nl. Mevr. Godelieve Sap

(echtgenote van dhr. A. De Smaele), Mevr. Marguerite Sap (echtgenote van dhr. J. Piers), Mevr. Marie-Thérèse Sap (echtgenote van dhr. Jacques Vanderghote), Mevr. Yvonne Sap (echtgenote van dhr. Marcel Simkens), dhr. Antoon Sap (6). Deze aandeelhouders vindt men in de Raden van Beheer van de meeste maatschappijen terug. De belangrijkste individuele persoonlijkheid binnen de groep was ongetwijfeld dhr. Albert De Smaele, die de functie van Afgevaardigde Beheerder vervulde in de N.V. De Standaard, de N.V. Periodica, de S.A. Mirax, de N.V. Heliosimp, de N.V. Groep I weekbladen en de N.V. Sunconfort.

Op de dagbladmarkt haalden de gezamenlijke titels van de Groep, in juni 1976, een oplage van 318.100 exemplaren, de hoogste oplage in België voor de dagbladen van één holding, en goed voor 27 % van de oplage van de Nederlandstalige kranten. Deze totale oplage was als volgt over de afzonderlijke titels verdeeld : *De Standaard*, 61.860 ; *Het Nieuwsblad*, 209.580 ; *De Gentenaar*, 24.490 ; *De Landwacht*, 15.370 ; *Het Handelsblad*, 6.800 (7). Verder gaf de holding of een van de dochtermaatschappijen nog een stel weekbladen uit, nl. *Ons Volk*, *Zie, Ons Volkske*, *TV-Express*, *Chez Nous*, *Le Patriote*, *Junior*, *Echo de la Mode*, *Kuifje/Tintin*, *Zack*. Tenslotte kon de groep nog rekenen op een groot aantal drukorders van derden. Door dit alles had de Standaard-groep een zeer sterke positie verworven in de sectoren van de periodieke publicaties en van de drukkerij.

Of en in welke mate deze commerciële en journalistieke macht ook politieke (in ruime zin) invloed meebracht, is bijzonder moeilijk empirisch te meten en kan dus niet streng-wetenschappelijk worden onderzocht. Als (gekende) indicatoren van politieke invloed kan men vermelden, dat enkele beheerders van de Groep niet onbelangrijke openbare mandaten uitoefenden. Dhr. De Smaele maakte jarenlang deel uit van de Raad van Beheer van de Belgische Radio en Televisie (BRT), dhr. Vlerick was/is CVP-senator, minister-staatssecretaris voor Vlaamse Streekeconomie en minister van Financiën, dhr. Piers was CVP-volksvertegenwoordiger, minister-staatssecretaris voor het Openbaar Ambt en Toerisme, en is nog steeds burgemeester van Oostende.

Een dergelijke opsomming betekent uiteraard geen bewijs van de invloed op het politieke bestel of de politieke elite vanwege de Standaard-groep. De geciteerde posities en functies kunnen evenzeer toegeschreven worden aan andere factoren, en m.n. aan de persoonlijke eigenschappen

(6) Mevr. A. Vlerick-Sap had een paar jaar voordien haar aandelen van de hand gedaan.

(7) Deze cijfers werden ontleend aan L. TESSENS (*op. cit.*, blz. 7) die verwijst naar een vertrouwelijk document.

van de betrokkenen. Bovendien hoeft de openbare carrière van hun beheerders of aandeelhouders niet noodzakelijk een neerslag te hebben op de redactionele oriëntatie die de journalisten van een bepaalde krant uittekenen.

Toch kan men niet blind blijven voor de niet onaanzienlijke congruentie tussen het profiel van de meest prestigieuze titel van de groep, *De Standaard*, en de politieke expressie van het Vlaamse katholicisme. Volgens de meeste waarnemers van de dagbladpers vaart *De Standaard* een gematigde Vlaamse koers, die meestal niet erg ver staat van de standpunten van de CVP zonder dat daarom van een partijkrant kan worden gewaagd. Een even belangrijke, zoniet nog gewichtiger factor is waarschijnlijk de kwaliteit van de krant en van haar lezers. Door velen wordt aangenomen dat *De Standaard* het best geredigeerde en geïnformeerde dagblad van Vlaanderen en zelfs van België is. Bovendien bereikt hij voornamelijk de « Vlaamse intelligentsia » over de ideologische en partijpolitieke grenzen heen.

Onder de (schaarse) bevoegden bestaat een vrij grote overeenstemming over de oorzaken van het faillissement van de Standaard-groep. Deze oorzaken werden duidelijk verwoord in het verslag dat de heren Peeters en Vanhoeck op 14 mei 1976 overmaakten aan de Rechtbank van Koophandel te Brussel :

« De groep De Standaard-Periodica kent sinds geruime tijd zeer zware financiële moeilijkheden met aanhoudende thesauriespanningen. Deze problemen zijn speciaal acuut geworden in 1974/75 door de algemeen bekende crisis in de Westeuropese pers, doch wortelen uiteindelijk in een ondoordachte investeringspolitiek die vrij onorthodox werd gefinancierd.

De grote overcapaciteit die ontstond vergrootte de financiële lasten uitermate en het sneeuwbaaleffect werd ingezet, zodat men zich momenteel nog slechts met steeds nieuwe leningen kan staande houden.

Het tekort is zo groot geworden, dat, zelfs als men rekening houdt met gevoelige winststijgingen de eerstvolgende jaren, het herstel te lang zou aanslepen om het met een redelijke kans op slagen, op eigen kracht mogelijk te zijn. Er ontbreekt immers ruim 900.000.000 F.

De ontleningscapaciteit is volledig uitgeput.

Aanbreng van verse eigen gelden door derden lijkt zeer moeilijk te realiseren. Alleen het eventueel afstoten van volwaardige, niet noodzakelijke activa zou redding kunnen brengen. Dit zal echter eveneens veel tijd vergen » (8).

(8) Geciteerd door TESSENS L., *op. cit.*, blz. 122.

Volgens L. Tessens steeg dit tekort nog met 350 miljoen tussen 1 januari en juni 1976 (9).

Voor het begrijpen van de situatie is het niet volstrekt noodzakelijk om de verdeling van het tekort over diverse schuldeisers te vermelden. Met het oog op de analyse die volgt, lijkt het evenwel nuttig om aan te stippen dat de schulden van de N.V. De Standaard en van de N.V. Periodica aan openbare besturen in mei/juni 1976 473.627.000 F bedroegen. Het leeuwenaandeel daarvan (317.000.000 F) waren achterstallige betalingen aan de Rijksdienst voor Maatschappelijke Zekerheid (RMZ); verder nog 116.941.000 F aan de belastingen en 39.686.000 F aan de BTW-administratie. Voor zover kon worden nagegaan, zijn deze achterstallen voornamelijk tijdens de jaren 1975 en 1976 tot stand gekomen.

Op 19 mei 1976 werd de N.V. Periodica door de Rechtbank van Koophandel te Brussel ambtshalve failliet verklaard. De Raad van Beheer van de onderneming ging tegen deze beslissing in beroep op 28 mei, maar trok dit beroep terug in op 8 juni 1976. Bedoeling hiervan was een concordaat na faillissement na te streven.

Tijdens die periode gingen de beheerders van de N.V. De Standaard, de hh. De Smaele, Piers en Sap op zoek naar « nieuw geld » om de groep te redden. Volgens een verklaring van dhr. Sap aan L. Tessens werden o.m. de bankwereld, het Vlaams Economisch Verbond (VEV) en de N.V. Concentra (die *Het Belang van Limburg* uitgeeft) benaderd. Deze pogingen mislukten echter (10).

Rond 15 juni dienden de N.V. De Standaard, de N.V. Heliosimp en de S.A. Mirax een aanvraag in voor een gerechtelijk akkoord. Ook deze initiatieven bleven zonder resultaat, en op 22 juni nam de Rechtbank akte van het faillissement op bekentenis van de drie voornoemde N.V.'s. Gevolg hiervan was dat « ... de proceduremogelijkheden, om via de bestaande structuur van de Standaard-groep, naar een oplossing te streven, uitgeput (waren). Het woord was nu aan de curatoren van de gefailleerde maatschappijen. Het voltallige personeel zou afgedankt worden door de curatele en de zegels gelegd op de installaties. De liquidatie van het actief kon een aanvang nemen... » (11).

Na een aantal wederwaardigheden, waarbij ook de Regering zich niet onbetuigd liet, werden de dagbladen van de Standaard-groep overgenomen door de Vlaamse Uitgeversmaatschappij (VUM), die speciaal daartoe

(9) TESSENS L., *Op. cit.*, blz. 161-162.

(10) TESSENS L., *Op. cit.*, blz. 154.

(11) TESSENS L., *Op. cit.*, blz. 189.

op 29 juni was opgericht. Aandeelhouders van de nieuwe maatschappij zijn :

N.V. Investerings- en Beleggingsmaatschappij Lacourt - Ibel	50	%
N.V. Investco	30	%
N.V. Algemene Verzekeringsmaatschappij Ortelius	25	%
V.Z.W. Vlaams Economisch Verbond	19,95	%
N.V. Belgische Scheepvaartmaatschappij BSM - CMB	15	%
N.V. Palma	14	%
N.V. Krantenfonds	11,05	%
N.V. Métallurgie Hoboken-Overpelt	10	%
N.V. Almabo	10	%
N.V. Algemene Verzekeringsmaatschappij Mercator	10	%
N.V. Beliard Murdoch	2,5	%
N.V. Sagerpar	2,5	%

Uit dit alles blijkt, volgens L. Tessens, « ... dat het zwaartepunt van de participaties in de Antwerpse zakenwereld te situeren is, meer bepaald in kringen die zich bezighouden met de scheepvaart » (12).

De VUM nam 653 werknemers van de vroegere maatschappijen over ; 1075 van hun collega's bleven na 28 juni 1976 werkloos.

2. Volksgazet

Geruchten, dat Volksgazet met financiële moeilijkheden had te kampen, zijn sinds vele jaren niet uit de lucht geweest. Het Antwerpse socialistische orgaan stond daarin trouwens niet alleen ; ook zijn Gentse (*Vooruit*) en franstalige zusterbladen (vnl. *Le Peuple*) werden en worden met kronische financiële problemen geconfronteerd.

Tot vóór 1978 hadden de geledingen van de Socialistische Gemeenschappelijke Actie, vnl. de Verzekeringsmaatschappij, het Prévoyance Sociale (PS), het deficit weggewist.

Reeds in 1966 deed de toenmalige BSP-voorzitter, dhr. Leo Collard een oproep tot de socialistische pers om zich te hergroeperen. In 1974, toen de algemene perscrisis scherpe vormen begon aan te nemen, grepen onderhandelingen plaats tussen *Vooruit* en *Volksgazet*. Volgens Ph. Van Wassenhove (13) gebeurde dit onder druk van de traditionele geldschieters van beide organen, en vnl. van de Prévoyance Sociale. Met het oog op deze besprekingen werd door prof. Van Der Panhuizen een rapport opgesteld, waarin zou zijn aangekondigd dat *Volksgazet* toen

(12) TESSENS L., *Op. cit.*, blz. 189.

(13) VAN WASSENHOVE P., *op. cit.*, blz. 80 en 90.

reeds failliet was. Het deficit zou 200 à 300 miljoen F hebben bedragen.

Aan welke factoren was deze situatie te wijten? Aangezien de wetenschappelijke studie van het *Volksgazet*-faillissement nog nauwelijks is opgeschoten, kan op deze vraag niet met zekerheid worden geantwoord. Toch schijnt men te mogen aannemen dat twee factoren de verslechterende financiële toestand in de hand hebben gewerkt.

In de eerste plaats is daar de ongunstige evolutie van de oplage, vervolgens het gebrekkig beheer. Onmiddellijk na de bevrijding kende *Volksgazet* een opmerkelijk succes. Op 20 september 1944 bereikte ze 100.000 exemplaren, in oktober zelfs 125.000. Haar absoluut hoogtepunt kwam in 1953 met 143.000 exemplaren. Twee jaar later begon de oplage te dalen: 125.000 in 1955, minder dan 100.000 exemplaren in 1964. Naar verluidt, zou de krant inzinkingen hebben gekend tijdens de Koningskwestie en tengevolge van haar houding tijdens de Schoolstrijd. Deze ongunstige evolutie en het tabloïd-formaat hadden een negatieve weerslag op de advertentie-inkomsten. Ph. Van Wassenhove stipt aan: « Hoewel de krant in de beginjaren '60 winst maakte, moest zij, sinds de daling onder de 100.000 een beroep doen op de Socialistische Gemeenschappelijke Actie » (14).

Eveneens in 1964 werd dhr. J. Van Eynde, die in 1944 tot hoofdredacteur was benoemd, tevens directeur van de S.M. Ontwikkeling. Deze man cumuleerde rond die tijd een indrukwekkend aantal mandaten, functies en titels. Van 1946 tot 1977 zetelde hij onafgebroken in de Kamer. Van 1954 tot 1971 was hij ondervoorzitter, van 1971 tot 1975 medevoorzitter van de (toen nog unitaire) BSP. Hij zat tevens, tot 1976, de socialistische arrondissementfederatie van Antwerpen voor, en tot in 1977 was hij gemeenteraadslid van Berchem. Binnen de S.M. Ontwikkeling en de drukkerij Excelsior combineerde hij de functies van: voorzitter van de Raad van Beheer, afgevaardigde beheerder, directeur-generaal en politiek directeur. Men kan vermoeden dat dhr. Van Eynde het jarenlang zo druk had, dat een aantal van de door hem uitgeoefende functies, en m.n. deze van beheerder van de beide ondernemingen, daaronder hebben geleden.

Toen, ondanks de behoorlijke rendabiliteit van de N.V. Excelsior, het jaarlijkse deficit van de S.M. Ontwikkeling aangroeide, begon de Socialistische Gemeenschappelijke Actie enige bezorgdheid, zonet irritatie te vertonen. Een eerste indicator hiervan was de reeds vermelde en, in feite « gecommandeerde » onderhandelingen tussen *Vooruit* en *Volksgazet*. Ze sprongen echter af.

(14) VAN WASSENHOVE P., *Op. cit.*, blz. 63.

Einde maart 1978 publiceerde het weekblad *Knack* een bijdrage waarin de moeilijkheden van de S.M. Ontwikkeling en de N.V. Excelsior voor het eerst openbaar werden gemaakt. Na mislukte onderhandelingen of althans contacten met *De Nieuwe Gazet*, werd het personeel op 23 juni ingelicht over de dramatische toestand van het bedrijf.

Op dit ogenblik schijnt men zich reeds te hebben neergelegd bij de idee dat *Volksgazet* in haar vigerende vorm niet meer gered kon worden. Veeleer zag men heil in een « Standaard »-formule : faillietverklaring van de twee ondernemingen en het overnemen van *Volksgazet* door een nieuwe, speciaal daartoe op te richten rechtspersoon. Kennelijk met het oog op een dergelijke strategie werd op 11 juli 1978 de « Uitgeversmaatschappij 'De Roos' » gesticht. Op 14 juli werden de S.M. Ontwikkeling en de N.V. Excelsior failliet verklaard. Het deficit belooft, volgens cijfers uit juni 1979, zowat 800 miljoen. Parallel met het « Standaard-model », had de N.V. De Roos de bedoeling om 190 van de 310 personeelsleden van de gefailleerde ondernemingen terug in dienst te nemen. Voorwaarde was wel dat deze personeelsleden akkoord zouden gaan met het voornemen van De Roos om strikt de lonen uit te betalen volgens de Collectieve Arbeidsovereenkomst. Voor de meeste werknemers zou dit een loonsvermindering van ongeveer 10 % hebben betekend.

Verder zou de nieuwe *Volksgazet* het profiel aannemen van « een niet enggebonden partijkrant van de BSP, maar (van) een modern en open dagblad, progressief en direct ingrijpend op het realiteit, ruim gericht op alle Vlaamse gewesten ».

Door tussenkomst van de vakbond weigerden een groot aantal personeelsleden het door de N.V. De Roos voorgestelde contract te ondertekenen. Daarmee was het lot van *Volksgazet* bezegeld.

Na moeizame onderhandelingen met de S.M. Het Licht, die *Vooruit* uitgeeft, slaagde de N.V. De Roos er in, een nieuwe socialistische eenheidskrant op de markt te brengen vanaf 1 december 1978. Hoofdredacteur van *De Morgen* werd Paul Goossens. De overgrote meerderheid van de redactie bestaat uit journalisten van *Vooruit* en van de vroegere *Volksgazet*. De krant wordt gedrukt in Gent, op de persen van de S.M. Het Licht.

II. Analyse.

Wanneer men deze korte recapitulaties van dichterbij bekijkt, blijkt vrij snel dat beide faillissementen een aantal gelijkenissen en verschillen vertonen. De analyse ervan kan wellicht het best gebeuren door ze te centreren rond twee thema's : de oorzaken, de faillissementen en de

oplossing ervan; de rol van politieke personaliteiten en van politieke middens en de betekenis van bepaalde politieke overwegingen.

1. Oorzaken en oplossingen van de faillissementen

De oorzaken van beide faillissementen liggen vrij ver uit elkaar. De thesauriemoeilijkheden en het deficit van de Standaard-groep kwamen voornamelijk tot stand tijdens de twee jaren of het anderhalf jaar die de faillietverklaring voorafgingen. Tijdens de 20 jaren voordien had de Groep een voortdurende bloei en uitbreiding gekend. De oplage van de dagbladen was voortdurend gestegen tussen 1958 en 1968 (van 185.000 tot 326.141) en nadien, tussen 1968 en 1978 — zoals deze van vrijwel alle kranten, lichtjes gedaald (312.062 in 1978). Het aantal en de oplage van de weekbladen en de omvang van de vreemde drukorders hadden evenzeer een gunstige evolutie gekend. Oorzaak van het faillissement was dus niet een achteruitgang van de oplagen, maar een vermete te en « onorthodoks gefinancierde » (Peeters en Van Hoecke) investeringspolitiek.

Bij het faillissement van *Volksgazet* valt op, dat de S.M. Ontwikkeling en de N.V. Excelsior vanaf 1964 verschillend evolueerden. De uitgeverij werd deficitair, de drukkerij bleef het vrij goed stellen. Het tekort van de krant werd systematisch uitgewist door de Gemeenschappelijke Actie, vooral de *Prévoyance Sociale*. Het deficit nam evenwel jaarlijks toe. De oplage zakte van 143.000 exemplaren in 1953 tot beneden de 100.000 in 1964 en tot vermoedelijk tussen 40.000 en 45.000 in 1978. Het tekort is dus geleidelijk tot stand gekomen en was aan structurele oorzaken te wijten.

Ook de structuur van de schulden en de aard van de schuldeisers verschilden aanzienlijk. De Standaard-groep waarvan het tekort op 1 à 1,25 miljard mag worden geschat, had achterstallen opgestapeld van zowat 500.000.000 F bij de openbare besturen, d.i. zowat 35 à 40 % van de totale schuldenlast. Op de tweede plaats kwamen bankinstellingen. *Volksgazet* en Excelsior stonden bij de RMZ voor 30 à 35 miljoen in het krijt, d.i. niet eens 10 % van het totale tekort. De grootste schuldeiser van *Volksgazet* was waarschijnlijk de « zusteronderneming » Excelsior.

De oplossingen die mogelijk waren, c.q. werden geëxploreerd, verschilden grondig van het ene geval tot het andere. Volgens L. Tessens (15) hadden de beheerders van de Standaard-groep vier mogelijkheden om uit de moeilijkheden te geraken: a) het aantrekken van eigen vers kapitaal door een kapitaalsverhoging; b) het aanvragen van een langlopend krediet bij een of meer financiële instellingen; c) het afstoten van bepaalde

(15) TESSENS L., *op. cit.*

vastliggende activa ; d) cash flow. Geen enkele van deze alternatieve kansen kon worden waargemaakt. De oplossing die tenslotte uit de bus kwam was het faillissement en de overname, na dit faillissement, van een gedeelte van de activiteiten (en van het personeel) door een nieuwe speciaal daartoe opgerichte maatschappij.

Voor de redding, c.q. voortzetting van *Volksgazet* was het aantal der oplossingen geringer en tevens divers. Voor zover dit nu reeds kon worden opgemaakt, hadden de betrokkenen slechts twee mogelijkheden : a) het deficit aanzuiveren ; b) het « Standaard-model ». De overige hypothesen, die bij de Standaard-groep overwogen konden worden, waren hier uitgesloten of irrelevant. De aanzuivering van het deficit, dat in die periode op 200 à 300 miljoen werd geschat (!), kon op diverse wijzen gebeuren. De meest gunstige modaliteit bestond er in, de rechtstreekse overheidssteun aan de pers zo te hervormen dat de schulden konden worden afbetaald en dat bovendien een kronisch deficitaire exploitatie van de krant volgens de « Van Eynde-formule » mogelijk werd gemaakt voor de toekomst.

Op 7 juni 1977 diende *Volksgazet*-redacteur en volksvertegenwoordiger J. Van Elewijck een wetsvoorstel in om het sinds 1974 vigerende stelsel van rechtstreekse overheidssteun aan de « opiniedagbladpers » te hervormen en definitief te regelen (16). Het voorstel voorzag o.m. de globale verhoging van het krediet van 200 miljoen tot zowat 1,2 miljard. Het voorstel is nooit besproken, laat staan dat de ingewikkelde verdelingsmodaliteiten zouden zijn geoperationaliseerd. Men lijkt evenwel te mogen aannemen dat, indien het zou zijn goedgekeurd en uitgevoerd, *Volksgazet* jaarlijks tussen 75 en 85 miljoen F zou hebben ontvangen. Wellicht niet ten onrechte hebben velen vermoed, dat het voorstel-Van Elewijck o.m., zoniet voornamelijk een poging was om *Volksgazet* leefbaar te houden en dus te conserveren. Het feit dat de auteur sinds de indiening zelden of nooit op een spoedige bespreking ervan heeft aangedrongen, schijnt er op te wijzen dat het zojuist geformuleerde vermoeden geloofwaardig is.

Op 15 december 1977 diende de toenmalige (en huidige) minister van Economische Zaken, dhr. W. Claes (tevens beheerder van *Volksgazet*) bij het Ministerieel Comité voor economische en sociale coördinatie een « voorstel van beslissing » in betreffende een materie die « sanering van de dagbladpers » wordt genoemd. In zijn nota schrijft dhr. Claes voor om op de begroting van Economische Zaken 500 miljoen uit te trekken

(16) Dit wetsvoorstel wordt uitvoerig gesitueerd en behandeld in BOONE L., *Krantenpluralisme en Informatiebeleid*, Leuven, 1978.

« tot toekenning van terugvorderbare renteloze voorschotten aan dagblad-bedrijven » en dit voor een periode van 15 jaar. Voorgesteld wordt deze voorschotten te reserveren voor « inspanningen inzake investeringen of restructuratie van een persbedrijf wanneer de overleving van de betreffende dagbladen zonder deze maatregelen in gevaar zou komen ». De allusie op *Volksgazet* wordt nog duidelijker waar dhr. Claes stipuleert : « Ook de aanvulling van het thesaurietekort kan als een strategische investering worden aangezien, indien deze toestand de overleving van het bedrijf in het gedrang brengt ». Hoe deze nota precies is onthaald is niet bekend ; zeker is, evenwel, dat ze geen doorgang heeft gevonden.

De nota-Claes werd gedagtekend, toen reeds vaststond dat dhr. Van Eynde twee weken later *Volksgazet* zou verlaten. De nieuwe ploeg, onder leiding van dhr. Geudens, probeerde het zinkende (in feite was het reeds gezonken) schip nog te redden.

Vervolgens (en tegelijkertijd) wendde men zich tot de traditionele geldschieters. Aanvankelijk schijnen deze bereid te zijn geweest een aanzienlijk gedeelte van het deficit weg te werken. Ze stelden evenwel het vertrek van dhr. Van Eynde, die in hun ogen een vernieuwing van de journalistieke formule in de weg stond, als een voorafgaande voorwaarde. Dit vertrek werd realiteit vanaf 1 januari 1978.

Het is niet zeer duidelijk waarom de Gemeenschappelijke Actie deze toezegging niet meer of in mindere mate honoreerde. Vermoed kan worden dat de omvang van de schuldenlast ondertussen in beperkte kring bekend was geworden... en dat de (nationale) *Prévoyance Sociale* niet bereid was een tekort van 800 miljoen uit te wissen. Geopteerd werd derhalve voor het « Standaard-model ». Deze poging mislukte aanvankelijk, voor een goed deel door toedoen van de Grafische Vakbond.

2. Politieke dimensies

Het is zeer de vraag of een betrouwbare en volledige politieke geschiedenis van de *Standaard-* en *Volksgazet*-faillissementen ooit geschreven zal kunnen worden, laat staan vóór het einde van deze eeuw geredigeerd. Duidelijk is evenwel, dat beide faillissementen politieke beroering hebben verwekt.

Zonder zich aan speculaties te wagen lijkt men te mogen stellen dat de politieke accenten van beide faillissementen en de oplossingen ervan verschillend worden gelegd.

Het faillissement van de Standaard-groep is een regeringszaak. Dit blijkt uit : a) de toenmalige premier Tindemans converseerde uitvoerig met een aantal bij dit faillissement betrokken personen of groepen, o.m. met dhr. Leysen en met een afvaardiging van het personeel ; b) de kabi-

netsraad werd, in verband met het faillissement, op een zaterdagmiddag bijeengeroepen. Dit is in België erg uitzonderlijk ; c) de regering verklaarde zich bereid « aan de nieuwe exploitatieonderneming, of aan een ernstig hervormde onderneming, staatswaarborg (toe te kennen) op een lening bij de Nationale Maatschappij voor Krediet aan de Nijverheid (NMKN) in de verhouding van 1,5 t.o.v. 1 eenheid vers kapitaal » (17).

Daarentegen speelde het *Volksgazet*-faillissement zich hoofdzakelijk zoniet overwegend binnen de Socialistische Gemeenschappelijke Actie en de BSP af.

De grotere activiteit van de regering in het Standaard-faillissement kan door verschillende factoren worden verklaard. In de eerste plaats lag het getroffen « pakket » werkgelegenheid aanzienlijk hoger. Vervolgens deden een aantal individuen en groepen uitdrukkelijk een beroep op de regering (b.v. dhr. Leysen, een personeelsafvaardiging, enz.). In de derde plaats viel het faillissement samen met de bespreking, in de Kamer, van de verlenging van de wet op de rechtstreekse overheidssteun op de pers.

De *Volksgazet*-affaire werd, daarentegen, binnen de BSP behandeld. Onder de voornaamste spanningen die daar speelden, kunnen worden vernoemd :

a) een gebrek aan consensus nopens de formule van de nieuwe krant. Sommige oud-gedienden en traditionele BSP-ers bleven zweren bij een uitgesproken partijkrant ; anderen — onder wie voorzitter Van Miert —, opteerden voor een niet partijgebonden, progressief dagblad ;

b) de vraag of één dan wel twee socialistische dagbladen moesten blijven coëxisteren. Het is duidelijk, dat bepaalde Antwerpse (socialistische of BSP-) kringen hebben geprobeerd om toch één van, zoniet het enige socialistische dagblad(en) in Antwerpen te laten verschijnen, en desnoods *Vooruit* op te offeren. Toen dit niet haalbaar bleek, haalden ze alle hens aan dek om, naast *Vooruit*, een Antwerps BSP-orgaan in leven te houden (of te roepen). Uiteindelijk haalden de meer « progressieve » BSP-ers hun slag thuis. Daarbij speelden voorzitter Van Miert, de voorzitter van de Vlaamse Federaties, dhr. F. Van Acker, en minister Claes een doorslaggevende rol.

De belangrijkste politieke vraag die vooral het Standaard-faillissement doet rijzen, is evenwel deze van de relatie tussen bepaalde politici of politieke groepen enerzijds en de openbare besturen anderzijds, bij dewelke vooral de Standaard-groep zwaar in het krijt stond. Op 31 december 1975

(17) Geciteerd bij TESSENS L., *op. cit.*, blz. 157.

immers hadden de N.V. De Standaard en de N.V. Periodica bij de RMZ alleen 174.500.000 F schulden opgestapeld. *Volksgazet* was, op het ogenblik van het faillissement, aan dezelfde instelling 31.000.000 F schuldig. Indien de RMZ vroeger had gereageerd, zou ze de achterstallen die bij de Standaard-groep tussen 1 januari en half juni 1976 tot stand kwamen, hebben kunnen vermijden. Deze supplementaire achterstand bedraagt 132.500.000 F. Hebben bepaalde prominenten op de RMZ druk uitgeoefend, of althans « aanbevelingen geformuleerd » of « begrip gevraagd » ? Indien ja, waarom is dat gebeurd ?

De vraag of er enig verband bestaat tussen de uitgebleven RMZ-reactie en de voorkeur van sommige personen voor het ten-koste-van-alles-voortbestaan van *De Standaard*, of wellicht zelfs voor de formule van dit voortbestaan, kan niet zomaar met « neen » worden beantwoord. Heeft Antwerpen *Volksgazet* verloren, maar *De Standaard* gewonnen ?

Summary : Sensational failures in the newspaper industry.

In the postwar history of the Dutch-language daily press in Belgium, the late fifties, marked by a trend towards concentration, and the latter part of the seventies, notorious by the bankruptcies of several newspapers, stand out as eras of turbulence. It is two particularly significant events occurring during the latter period, i.e. the 1976 insolvency of the prestigious « Standaard » papers and that of « Volksgazet » two years later, which this article focuses upon. In his analysis of causes and suggested/chosen solutions, the author highlights the political rather than the economic dimension of the events and their aftermaths, given that each of the failing newspapers — and hence their survival — mattered politically, i.e. to the Christian Democrats and the Socialist party respectively. Central to this is the question of the measures considered/taken by the Belgian c.q. Flemish political authorities for having the newspapers. The course of events in each case is examined and the differences in terms of causal factors and measures taken/omitted are noted. In the final analysis, the question arises as to the relationship between certain political figures or groups on the one hand, and government agencies, which both « Volksgazet » and particularly the « Standaard » titles were heavily indebted to, on the other hand.

